

Володимир Кіяниця,
викладач кафедри
кримінального процесу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ У ВИГЛЯДІ ЗАСТАВИ

Система запобіжних заходів завжди потребує значної уваги вчених та практиків, що, з одного боку, пов'язано з постійною необхідністю збагачення теорії кримінального процесу фундаментальними дослідженнями із зазначеної проблематики, а з іншого – нагальною потребою практичних підрозділів в існуванні ефективної та динамічної системи запобіжних заходів, яка дозволяла б з урахуванням виду і тяжкості кримінального правопорушення, обставин його вчинення і злочинних наслідків, особи злочинця та вагомості наявних доказів щодо підозри особи обрати найбільш ефективний та дієвий вид запобіжного заходу. Важливість зазначеного питання обґрунтовується необхідністю виконання підозрюваним (обвинуваченим) покладених на нього процесуальних обов'язків, а також запобігання ризикам, які передбачені у ст. 177 Кримінального процесуального кодексу України (далі по тексту КПК України) [1].

Проведений аналіз положень КПК України вказав на те, що зазнала змін не лише система запобіжних заходів, а й суттєво змінилися процесуальні особливості їх обрання та застосування. Главою 18 КПК України запроваджено процесуальні умови щодо обґрунтування доцільності та порядку застосування запобіжного заходу «застава»; наведено вичерпний перелік обставин, що враховуються при обранні запобіжного заходу (ст. 178 КПК України); визначено систему ризиків як обов'язкову підставу для застосування конкретного виду запобіжного заходу (ст. 177 КПК України); запроваджено низку додаткових обов'язків, які дозволяється покладати на особу під час застосування запобіжного заходу «застава» з метою забезпечити її належну поведінку (ч. 5 ст. 194 КПК України).

Застава є одним з ефективних засобів, в основу якого покладено економічну заінтересованість у збереженні грошової суми та моральні зобов'язання підозрюваного, обвинуваченого перед іншими фізичними або юридичними особами, які виступили заставадавець. За своїм змістом застава спрямована на досягнення конкретної мети – забезпечити виконання підозрюваним, обвинуваченим покладених на нього обов'язків. Але в окремих випадках можливе звернення судом суми застави і на виконання вироку в частині майнових стягнень.

Певні особливості має застосування застави, якщо таке рішення прийнято як альтернатива триманню під вартою. Так, якщо рішення про застосування запобіжного заходу у вигляді застави прийнято відповідно до ч. 3 та ч.4 ст. 183 КПК, підозрюваний, обвинувачений або заставадавець мають право у будь-який момент внести заставу у розмірі, визначеному у ухвалі про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою.

В той же час слідчий суддя, суд при винесенні ухвали про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, враховуючи підстави та обставини, передбачені ст. ст. 177 та 178 КПК України, **має право не визначити розмір застави** у кримінальному провадженні, щодо:

- злочину, вчиненого із застосуванням насильства або погрозою його застосування;
- злочину, який спричинив загибель людини;
- особи, стосовно якої у цьому провадженні вже обирався запобіжний захід у вигляді застави, проте був порушений нею;

- злочинів, передбачених Кримінальним Кодексом України:

- *ст. 255 (Створення, керівництво злочинною спільнотою або злочинною організацією, а також участь у ній);

- *ст. 255⁻¹ (Встановлення або поширення злочинного впливу);

- *ст. 255⁻² (Організація, сприяння у проведенні або участь у злочинному зібранні (сходці));

- *ст. 255⁻³ (Звернення за застосуванням злочинного впливу);

- *особливо тяжкого злочину у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів [2].

Насамперед, варто звернути увагу на постанову Касаційного кримінального суду у

складі Верховного Суду України (далі ККС ВС) від 23.05.2018 р. у справі №490/2455/17, якою була скасована ухвала суду апеляційної інстанції. Колегія суддів ККС ВС зазначила, що процесуальним законом передбачено оскарження в апеляційному порядку ухвал слідчого судді про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. При цьому законодавець не встановив будь-якої заборони на оскарження в апеляційному порядку такої ухвали слідчого судді в частині визначення розміру застави. Тож оскарження альтернативного запобіжного заходу, визначеного поряд з основним в ухвалі слідчого судді, не може розглядатися як оскарження окремої ухвали слідчого судді, що не підлягає апеляційному оскарженню [3].

На сьогоднішній день кількість обраних запобіжних заходів у вигляді застави досить мала. Так, аналізуючи стан застосування органами досудового розслідування запобіжних заходів у 2020 році на основі статистичних даних органів прокуратури (Звіт про роботу прокурора форми №П), встановлено: за 12 місяців 2020 року з 37 193 поданих до суду клопотань про застосування запобіжних заходів за цей період часу, 21 501 становлять клопотання про тримання підозрюваних (обвинувачених) під вартою, а про застосування застави лише 9285 клопотань. З вищевказаної кількості, місцевими та апеляційними судами в результаті розгляду апеляційних скарг на ухвали про відмову в застосуванні цих запобіжних заходів, задоволено 18016 клопотань про обрання запобіжного заходу у виді тримання під вартою та 13 022 про застосування застави [4].

До причин такого низького рівня застосування застави, на нашу думку, належать: звичка застосовувати ті заходи, які раніше постійно обирались; небажанням відмовитись від стереотипів у практиці застосування запобіжних заходів; високі мінімальні розміри застави, так як більшість підозрюваних, обвинувачених не є платоспроможними щодо мінімальних розмірів застави. В той же час, інститут застави в кримінальному процесі виконує ряд важливих для суспільства і економіки функцій:

- 1) є проявом гуманності українського суспільства, оскільки особа (підозрюваний, обвинувачений) має можливість не перебувати під вартою;
- 2) гарантує виконання підозрюваним чи обвинуваченим покладених на нього обов'язків, оскільки можливість втрачання коштів є одним з кращих стимулів;
- 3) дає можливість фінансувати частину державних видатків на існування судової системи за рахунок звернутих в дохід держави коштів застави.

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. Дана оновлення 16.12.2020. URL: https://ips.ligazakon.net/document/mus31252?an=6&ed=2018_12_10 (дата звернення: 01.02.2020).

2. Кримінальний кодекс України. Дана оновлення 04.12.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 01.02.2020);

3. Судова практика Касаційного кримінального суду та Великої Палати Верховного Суду. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/kriminalne-pravo-ta-proces/zahist-konvenciynih-prav-u-kriminalnomu-provadhenni.html> (дата звернення: 02.02.2020);

4. Статистична інформація Генеральної Прокуратури України за 2020 рік. URL: <https://old.gp.gov.ua/ua/statinfo.html> (дата звернення: 02.02.2020);

Світлана Корогод,
викладач кафедри
кримінального права та кримінології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПОТЕРПІЛИЙ ВІД КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО п. 10 Ч. 2 ст. 115 КК УКРАЇНИ

Визначення потерпілого як кримінальноправової категорії має важливе значення як для науки кримінального права в цілому, так і як окремого кримінально-правового поняття для кожного кримінального правопорушення окремо.

Вивчення окремих потерпілих неможливе без встановлення загального поняття потерпілого від кримінального правопорушення, виявлення загальних закономірностей, необ-